

nentis formæ, etiam in partiali causa formaliter justificante, necessaria est, quia oportet, ut physice tamdiu duret et justo inhæreat, quamdiu totus effectus adæquatus et formalis justitiae in eodem permanet; at homo justificatus semel permanet justus, et cum toto effectu formaliter justitiae, etiam cum nihil operatur; ergo nullo modo, nec totaliter, nec partialiter, fuit sic constitutus per actum secundum qui præcessit. Et eadem ratione nec per actum subsequentem fit formaliter justior, sed meritorie vel effective, ut in lib. 40 videbimus. Et hoc confirmant omnia supra adducta, quibus ostendimus eamdem formam justificantem, quæ est integra et unica in parvulis, esse in adultis, sive vigilantibus, sive dormientibus, sive amentibus, sive ratione utentibus, quia effectus formalis semper est idem; ergo et forma integra ejus. Denique illa forma, quæ constituit hominem filium Dei adoptivum, est integra forma justificans, ut ex supra dictis, et ex usu Scripturæ constat; gratia autem habitualis sola, sine consortio actuorum, constituit hominem filium Dei adoptivum; ergo illa est tota forma, actus vero est vel dispositio ad justitiam, vel fructus justitiae, non forma, vel integræ, vel ex parte justificans.

32. *Dubium ex Tridentino solvitur.* — *Mens Tridentini.* — Potest vero aliquis hæsitare in quodam verbo Concilii Trident., dicto c. 7, ubi ait, *justificari hominem per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum.* Unde, licet per gratiam et dona intelligat habitus, non tamen solos illos in adultis requirit, sed etiam quod voluntarie suscipiantur; hoc autem non fit sine actu; ergo completa causa justificationis in adultis requirit actum. At certe de mente Concilii satis constat; non enim dicit ipsam justitiam debere intrinsece, ac per se esse voluntariam, sed susceptionem ejus debere esse in adultis voluntariam, utique in fieri, et per denominationem extrinsecam ab aliquo actu suscipientis. Inde autem non sequitur illum actum esse partem causæ formaliter justificantis, sed ad summum esse requisitum per modum convenientis dispositionis in tali persona, quæ jam potest ratione uti; decet enim ut sine libero consensu in divinam amicitiam non admittatur. Evidenterque hic sensus ex discursu Concilii colligitur; cum enim dixisset in adultis consequi justificationem ad propriam eorum dispositionem, adiungit inde fieri ut talis justificatio fiat per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum,

quod non habet aliunde, nisi ex dispositione, quia nec Concilium alium actum requirit, nec potest intelligi aut eum fundamento cogitari. Postea vero cum designat formalem causam, neque actus, neque voluntarii meminit, sed absolute dixit unicam causam formalem esse justitiam ipsam, quæ datur juxta dispositionem, et animæ inhæret, quod habet, ut talis forma est, non ut voluntarie suscepta est; nam hoc (ut dixi) solum est denominatio extrinseca respectu illius. Cujus etiam signum est, quia illa susceptio potest esse voluntaria per actum, qui jam non est, cum homo justificatur; ergo non est pars formæ justificantis, nam tota illa debet esse intrinsece inhærens, cum homo fit justus, ut idem Concilium plane docet. Et, licet interdum ille actus simul concurrat, illo transacto, manet integer effectus, et consequenter integra causa justitiae; illa ergo conditio voluntarii solum in fieri, et per modum moralis dispositionis postulatur.

33. *Sententia quedam contra secundi puncti quæstionis resolutionem.* — Contra superiorem doctrinam nonnulla objici solent, quibus aliqui suadere conantur, saltem esse probabile, actum infusum dilectionis Dei super omnia esse formalem causam justificantem sufficienter. Et imprimis probant fuisse hanc sententiam Magistri Sententiarum, et aliorum gravium auctorum, ac proinde esse probabilem. Magister enim in 1, dist. 17, censuit non infundi justis creatum habitum charitatis, sed ipsummet Spiritum Sanctum infundi, ut perse faciat nos dilectores sui. Unde necesse est ut vel senserit ipsum Spiritum Sanctum esse formam nos justificantem, vel actum charitatis ad hoc sufficere. Primum non videtur illi tribuendum, cum id expresse non dixerit, et multum accedat ad errores hujus temporis; ergo sensit secundum, scilicet, actum ipsum dilectionis esse formam justificantem. Referunt etiam pro hac sententia Ruardus, artic. 2 contra Lutherum, § *Graviter etiam fallitur*, vers. *Confitemur et nos*, quia dicit, *veram et absolutam justitiae regulam, esse Deum ex toto corde diligere.* Item refertur Osius in Confession., c. 69, quia dicit charitatem esse formalem justitiam.

34. *Probatio prima ex Scriptura et Patribus.* — Unde probationes hujus sententiae præcipue sumuntur ex his quæ Scripturæ et Patres docent de excellentia charitatis, et de effectibus ejus, inter quæ aliqua pertinent ad effectum remittendi peccata, quæ in capit. 13 expendemus, alia vero spectant ad effectum

uniendi animam Deo, et constituendi cum illo vinculum amicitiae, in quo justificatio animæ consistit. Et sic inducunt illud Joan., 14: *Qui diligit me, diligitur a Patre meo*, etc.; et quod ad Colossens. 1 charitas dicitur *vinculum perfectionis*; et 1 ad Timoth. 1, dicitur *finis præcepti*; et ad Galat. 5: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur.* Quibus adjungunt similes locutiones præsertim Augustini, qui multis in locis charitatem vocat verissimam, plenissimam, perfectissimamque justitiam, præsertim lib. de Natura et grat., cap. 42, usque ad ultimum, et lib. 14 de Civitat., cap. 7, ubi, *propter amorrem*, ait, *esse homines voluntatis bona, quæ in Scriptura charitas Dei dicitur*; et infra: *Recta voluntas est bonus amor.* Idem, lib. de Morib. Eccles., capit. 11 et sequentibus, ubi ait, *hominem per charitatem sanctificari*; et tract. 9 in 1 epistol. Joannis, ubi charitatem vocat *pulchritudinem animæ*. Quæ omnia de actu charitatis intelligi volunt, quod ex aliis locis Augustini suaderi potest, in quibus solet definire, *charitatem esse motum animi*, l. 3 de Doctrin. Christian., c. 10, et lib. 83 Quæstion., quaest. 36; ergo etiam in prioribus locis de actu charitatis loquitur. De quo etiam Bernardus, serm. 83 in Cantic., dicit, *dilectionem despensare animam Verbo*; et serm. 3 de Timore Dei, dicit, *charitatem perfectam esse perfectam sanctitatem*; Gregorius, homil. 38 in Evang., vocat eam *vestem nuptialem*; et similia frequentia sunt in Patribus.

35. *Secunda probatio ex ratione.* — Ratio etiam objici potest, quia vera dilectio Dei subjicit hominem Deo, et quasi illum adæquat sue primæ regulæ, et quantum est ex se movet, et imperat omnem justitiam; quid ergo illi deest, quominus sit vera forma justificans? Item ille actus unit voluntatem Deo ut amico, et consequenter unit Deum homini diligenti se, et ita facit ut homo sit in Deo, et Deus in homine, imo etiam, ut homo sit unus spiritus cum Deo, utique secundum affectum; ergo vere constituit hominem justum et amicum Deo. Denique habitus charitatis est vera forma sanctificans, præsertim juxta sententiam Scotti et aliorum, qui alium habitum gratiæ sanctificantis negant; sed actus charitatis Dei super omnia, et infusus perfectiori modo unit animam Deo, et ipsam actualem continet justitiam ad quam habitus inclinat; ergo multo magis erit forma justificans.

36. *Exponuntur priores Doctores.* — Ad priores auctores, respondeo imprimis Magistrum nunquam satis declarasse que sit forma justificans hominem formaliter; quod si fortasse sensit solum actum dilectionis ad hoc satis esse, sine habituali gratia informante animam, falsum in hoc sensit, et ejus opinio, quatenus negat infusum habitum charitatis, reprobata est. Verumtamen neque Magister unquam dixit actum charitatis esse formam justificantem, neque negavit omnem formam habitualem sanctificantem, potuitque admittere justificantem gratiam, etiamsi habitum charitatis negat. Nam per actum charitatis fatetur Spiritum Sanctum ita infundi justis, ut in eis habitet et maneat speciali modo, etiam quando actu non diligunt. Et in materia de Sacramentis, præsertim in 4, distinct. 4, fatetur per baptismum dari gratiam, per quam Christus in nobis manet; et distinct. 17, licet dicat hominem justificari per contritionem, nihilominus id dicit fieri in ordine ad gratiam, quæ per sacramentum infunditur, quæ non potest esse nisi habitualis. Ad Ruardum, dicimus immerito allegari, quia et in eo loco tantum dicit charitatem esse justitiae regulam, quod longe diversum est, ut per se constat, et in aliis locis a nobis citatis veritatem perspicue docet. Osius vero, licet forte senserit charitatem non distinguere a gratia, nihilominus loquitur de charitate permanente et habituali. Et præsertim dictio cap. 69, § *Charitatem autem*, declarat se loqui de charitate, quam Paulus dicit, *diffundi in nobis per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* *Datus autem* (inquit) *est nobis, ut habitet in nobis, tanquam in templis suis*, quod certe non fit sine dono permanente.

37. *Solutio Scripturæ oppositæ Patrumque.* — Ad testimonia Scripturæ, respondetur solum probare, vel dilectionem esse quasi viam ad justificationem, vel esse fructum ejus; utrumque enim habet secundum diversos status, et utrumque est valde diversum a causalitate formaliter justificationis, imo repugnat illi. Verba ergo Christi: *Qui diligit me, etc.*, de dilectione prævia, quæ est dispositio, optime intelliguntur, unde post illam significatur justificatio, cum dicitur: *Et ad eum venies.* Secundum vero et tertium testimonium optime intelliguntur de dilectione, quæ est fructus justitiae. Unde non dicitur esse forma justificans, sed finis, quod longe diversum est; quod vero dicitur *vinculum*, etiam habuit convenit. Denique, quartum ad utramque

potest cum proportione accommodari, quæ omnia clara sunt, et facile legenti constabunt. De testimonio autem Augustini multa diximus in libro præcedenti, cap. 13, quia multa illorum optime de charitate habituali exponuntur, juxta verba Pauli : *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris*, quibus fere Augustinus ubique utitur. Unde etiam dicit charitatem, quæ nos sanctificat, dare potestatem bene operandi; et quamvis alibi dicat charitatem esse motum animi, vel intelligentius est causaliter, quia est principium talis motus, ut illum exponit Magister in 4, distinct. 47, vel sub motu comprehendit virtutem, quæ in animo supponi necessario debet, ut ab illo connaturaliter procedat. Itaque sub illo animi motu totum pondus in Deum, totumque affectum, tam actualem quam habitualem, comprehendit. Vel certe, licet illis locis vocem charitatis sub illa significatione explicuerit, in aliis docet nobis infundi virtutem, a qua est ille motus, ut patet in lib. de Morib. Eccles., cap. 41, et cap. 13; sicut ergo alibi dixit justitiam interdum significare virtutem, interdum opus justitiae, ita plane in aliis locis de charitate sentit. Unde etiam fatemur, cum dicit nos redire ad Deum per dilectionem, loqui de actu charitatis, et de eodem dicere potuisse nos sanctificare, et esse mensuram perfectionis nostræ justitiae; hæc vero et similia recte exponuntur juxta doctrinam Concilii Tridentini, dicto cap. 7, dicentis unicuique dari justitiam juxta suam dispositionem; sic ergo dilectio est mensura justitiae, tanquam proxima dispositio ad illam; sic etiam sanctificat animam, et cætera quæ de illa dicuntur. Et simili modo cætera testimonia Gregorii, Bernardi, vel aliorum, quæ adduci possunt, facile exponuntur.

38. *Solvuntur rationes.* — Ad rationes respondetur quod, licet actus charitatis inchoet amicitiam cum Deo, non confert illud esse divinum, quo justus peculiari modo constituitur filius Dei adoptivus, participando divinam naturam, et ideo nec constituit hominem sanctum, nec consummat, ut ita dicam, amicitiam cum Deo, quia non censetur Deus perfecte diligere hominem ut amicum, donec illi infundat participationem suæ naturæ. Item solus actus non est donum de se permanens, et dans facultatem juste operandi, et ideo non justificat, ut explicavi. Et ita facile satisfit duabus primis rationibus. Ad tertiam, etiam de ipso habitu charitatis dici potest per se solum nec sufficienter, nec principaliter ho-

minem justificare, ut in sequenti capite declarabo. Deinde etiam comparatus ad actum, est permanentior forma dans quamdam facultatem juste operandi, et ex hac parte aptior ad sanctificandum. Est etiam proxime conjunctus cum gratia sanctificante, et per utramque homo altiori et stabiliore modo fit unus spiritus cum Deo, quam per solum actum.

CAPUT IX.

UTRUM GRATIA, QUA FORMALITER JUSTIFICAMUR,
SIT UNUS SIMPLEX HABITUS, VEL PLURIUM COLLECTIO?

4. *Primus dicendi modus.* — *Gratiæ justificantem esse habitum collectionem.* — Quamvis nomine gratiæ habitualis per antonomasiæ significari soleat forma illa supernaturalis, quæ hominem facit Deo gratum et acceptum, ac filium adoptivum, generalius tamen loquendo, quilibet habitus infusus est quædam gratia habitualis, et quia isti habitus sunt plures, ideo superest explicandum an aliquis illorum per se sumptus, sit illa justitia quæ est propria forma sanctificans, vel sit plurimum collectio; et si est unus, quis ille sit; vel si est plurimum collectio, qui etiam, et quot illi sint. Principio igitur, justitiam hanc non esse simplicem habitum suaderi potest ex Concilio Tridentino, sess. 7, cap. 7, ubi significat justitiam includere plures virtutes, seu plura alia dona; inquit enim justificationem fieri per infusionem gratiæ et donorum; et ibidem ait, *in justificatione simul cum remissione peccatorum hæc tria hominem accipere, fidem, spem et charitatem.* Secundo, Concilium Viennense, in Clement. unic. de Summ. Trinit., dum eligit, tanquam probabiliorem, opinionem asserentem, tam parvulis quam adulatis infundi informantem gratiam et virtutes, indicare videtur hominem justificari per infusionem gratiæ et virtutum. Tertio, argumentor ratione, quia justitia, ut constituit hominem simpliciter justum, non dicit unam peculiarem rectitudinem in ordine ad Deum, sed dicit integrum rectitudinem in omnibus partibus hominis, ita ut inferiora subjiciantur superioribus, et omnia Deo, ut docuit divus Thomas, prima secunda, quest. 413, artie. 4; sed nulla est virtus singularis quæ totam hanc rectitudinem possit conferre; ergo non potest hæc justitia esse unum simplex donum, sed collectio plurium.

2. *Secundus dicendi modus.* — *Justitiam esse simplicem formam suadetur.* — At vero e contrario justitiam esse simplicem formam suadere possumus, primo, quia gratia sanctificans animam est una simplex qualitas, ut supra visum est; ergo etiam justitia infusa est una qualitas, seu unus habitus. Probatur consequentia, quia illa gratia, quæ constituit hominem sanctum, est etiam vera justitia, quia non potest homo esse sanctus, nisi sit justus. Secundo, quia, si justitia includeret formaliter plura dona, includeret etiam fidem et spem, ut priora argumenta probare conantur; sed non videtur hoc dici posse; primo, quia per peccatum amittitur formalis justitia, et tamen non amittuntur fides nec spes; secundo, quia alias homo fidelis esset ex parte justus, vel (ut ita dicam) semijustus, quando est in statu peccati, quia retineret partiale causam formalem justificationis; tertio, non maneret in patria eadem justitia quæ fuit in via, saltem integre et adæquate, quia non manet fides nec spes. Et eadem ratione non justificarentur homines per formalem justitiam similem justitiae Christi, quia ipse non fuit justus per infusionem illarum trium virtutum; hoc autem non videtur consentaneum Paulo ad Roman. 8, et aliis locis supra citatis. Unde possumus argumentari tertio, quia justitia est quædam forma indivisibilis; ergo debet esse simplex qualitas, nam, si esset composita ex multis, dividi posset. Antecedens probatur, quia necessario acquiritur vel amittitur tota simul; ergo oportet ut sit unus indivisibilis habitus.

3. *Prima distinctio in primo modo dicendi supra positio.* — In hoc puncto multorum sententia esse videtur, justitiam esse collectiōnem plurium habituum; variis tamen modis explicatur. Nam imprimis Vega, lib. 7 in Tridentino, cap. 3, existimat esse definitum a Concilio in loco citato, formalem justitiam non esse unam virtutem, sed collectiōnem trium, utique fidei, spei et charitatis. Cui sententia videtur subscribere Bellarminus, lib. 1 de Grat. et liber. arbit., cap. 6, § *Primo Concilium Tridentinum*, etc. Et ad hoc suadendum affert testimonia Ambrosii et Augustini, dicentium in his tribus virtutibus consistere perfectionem hominis Christiani. Maxime vero id videtur probare testimonium Pauli, 1 ad Corinth. 13, ubi hæc tria ponit, tanquam Christianæ vitæ et justitiae essentialia. Suaderi etiam potest, quia Scriptura sæpe tri-

5. *Enervantur superiora.* — At enim, si hæc ratio efficax est, non solum illæ tres virtutes, sed etiam omnes morales infusæ, et dona